

Sag C-338/19

Anmodning om præjudiciel afgørelse

Dato for indlevering:

25. april 2019

Forelæggende ret:

Tribunale Amministrativo Regionale per la Sardegna (Italien)

Afgørelse af:

9. januar 2019

Sagsøger:

Telecom Italia SpA

Sagsøgt:

Regione Sardegna

[Udelades]

**Tribunale Amministrativo Regionale per la Sardegna (den regionale
forvaltningsdomstol for Sardinien)**

(Første Afdeling)

har afsagt følgende

KENDELSE

i sagen [udelades] anlagt af

Telecom Italia S.p.A [udelades];

mod

Regione Sardegna (regionen Sardinien) [udelades];

med henblik på annullation:

– af notat nr. 2586 af 5. april 2013 fra generaldirektøren for Servizio Reti ed Infrastrutture (net- og infrastrukturtenesten), hvormed Regione Sardegna gav afslag på den klage, som Telecom Italia havde indgivet med påstand om, at myndigheden, som et led i udøvelse af beføjelsen til at tilbagekalde retsakter, tilbagekaldte generaldirektørens foranstaltning nr. 1470 af 19. december 2012, hvorved sagsøgeren blev pålagt at tilbagebetale hele tilskuddet udbetalt inden for rammerne af projektet [**org. s. 2**] om udvidelse af bredbåndstjenester til ugunstigt stillede områder på Sardinien (SICS, det offentlige tilslutningssystem), idet rentesatsen ved tilbagebetaling af ulovlig eller misbrugt statsstøtte i henhold til artikel 9 ff. i forordning (EF) nr. 794/2004, som ændret ved forordning (EF) nr. 271/2008, retsstridigt blev anvendt

– af generaldirektørens nævnte foranstaltning nr. 1470 af 19. december 2012, hvorved der blev truffet bestemmelse om tilbagesøgning af den nævnte medfinansiering, idet myndigheden, som et led i udøvelse af beføjelsen til at tilbagekalde retsakter, de facto tilbagekaldte foranstaltningen om bevilling af medfinansiering som følge af manglende opfyldelse af betingelserne for lovlig støtte, hvad angår den del, hvor der blev truffet beslutning om anvendelse af rentesatsen i henhold til forordning (EF) nr. 794/2004 i stedet for den lovbestemte rentesats

– i nødvendigt omfang, af notat nr. 80 af 4. januar 2013 fra generaldirektøren for Servizio Reti ed Infrastrutture om begrundelsen for anvendelse af den ovennævnte rentesats

– samt af enhver forudgående, sammenhængende og afledt retsakt, herunder – i nødvendigt omfang og inden for grænserne for varetagelse af de egne interesser – foranstaltningerne i den udbudsprocedure, hvor Telecom Italia blev tildelt den pågældende kontrakt;

samt subsidært med påstand om at:

Domstolen i medfør af artikel 267 TEUF forelægges et præjudicielt spørgsmål vedrørende gyldigheden af artikel 14 og 16 i forordning (EF) nr. 659/1999 samt af artikel 9 ff. i forordning nr. 794/2004, som ændret ved forordning nr. 271/2008, i relation til artikel 108, stk. 2, TEUF (tidligere artikel 88 EF), såfremt de omhandlede bestemmelser skal fortolkes således, at medlemsstaterne selvstændigt kan fastslå, at en statsstøtteforanstaltning er ulovlig eller er blevet misbragt, og pålægge støttemodtagerne at tilbagebetale støtten selv i mangel af en beslutning herom fra Europa-Kommissionen.

[Udelades] [**org. s. 3**] [udelades] [henvisninger]

1. - Ved den af Regione Sardegna indledte udbudsprocedure med forhandling opnåede Telecom Italia S.p.A. en finansiering med henblik på udvidelse af bredbåndstjenester til ugunstigt stillede områder på Sardinien (SICS) på grundlag af det endelige projekt, som blev anmeldt til Europa-Kommissionen i henhold til artikel 87 EF og 88 EF (nu artikel 107 TEUF og 108 TEUF). Ved beslutning

nr. 222/06 af 22. november 2006 fandt Europa-Kommissionen, at støtten var »forenelig med EF-traktatens artikel 87, stk. 3, litra c)«.

2. - Regione Sardegna tildelte herefter Telecom Italia S.p.A. den pågældende kontrakt med en samlet medfinansiering på 6 100 000,00 EUR. Den 14. marts 2007 blev medfinansieringskontrakten indgået, der bl.a. fastsatte (artikel 8) reglerne for overvågning af projektets rentabilitet; endvidere bestemte stk. 9 og 10, som følger: »Såfremt Kommissionen ved udgangen af overvågningsperioden konstaterer et mindre markedssvigt end forventet, giver Kommissionen selskabet meddelelse herom, således at selskabet kan fremføre eventuelle modargumenter. Manglende anfægtelse af konklusionerne [...] svarer til godkendelse heraf. I dette tilfælde skal selskabet tilbagebetale en proportionel andel af den opnåede medfinansiering, med tillæg af lovbestemte renter beregnet fra udbetalingsdatoen.«
3. - På baggrund af overvågningen traf Regionen Sardegna med generaldirektørens foranstaltning nr. 1470 af 19. december 2012 – efter konstatering af opnåelsen af »en intern forrentning for projektet, fraregnet tilskuddet, på 12,772%, som dermed er højere end den maksimale grænse på 10%, der blev fastsat i forbindelse med projektets udkast som indikator for markedssvigt« – om tilbagesøgning af hele det indtil da udbetalte tilskud, dvs. 5 490 000,00 EUR og anvendte på dette beløb rentesatsen ved tilbagebetaling af uforenelig og ulovlig statsstøtte i henhold til artikel 9 ff. i Kommissionens forordning (EF) nr. 794/2004 af 21. april 2004 (om **[org. s. 4]** »gennemførelse af Rådets forordning (EF) nr. 659/1999 af 22.3.1999 og – efter ændring af titlen – om fastlæggelse af regler for anvendelsen af artikel 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde«), som ændret ved Kommissionens forordning (EF) nr. 271/2008 af 30. januar 2008.
4. - Med det foreliggende søgsmål har selskabet Telecom Italia S.p.A. nedlagt påstand om annullation af regionens ovennævnte foranstaltning samt af de øvrige ovenfor anførte retsakter, idet selskabet har gjort gældende, at anvendelsen af rentesatsen ved tilbagebetaling af ulovlig eller misbragt statsstøtte er retsstridig.

4.1. – Selskabet har nærmere bestemt fremsat følgende anbringender:

– Der er sket en tilsidesættelse af artikel 4 og 7 i forordning (EF) nr. 659/1999, fordi Europa-Kommissionens beslutning nr. 222/06 af 22. november 2006, hvormed den anmeldte støtte blev erklæret forenelig med traktaten, ikke kan betragtes som en »betinget beslutning« som omhandlet i den nævnte forordningsartikel 7, stk. 4, [der bestemmer: »Kommissionen kan til en positiv beslutning knytte betingelser, hvorved støtte anses for at være forenelig med fællesmarkedet, og påbud, hvorved den kan overvåge, om beslutningen overholdes, i det følgende benævnt »betinget beslutning«.*«*], fordi der ikke blev indledt en formel undersøgelsesprocedure (som kan udmunde i en betinget beslutning).

– Der er sket en tilsidesættelse af artikel 108, stk. 2, første punktum, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, hvorefter Europa-Kommissionen har enekompetence til at ophæve eller ændre statsstøtteforanstaltninger, som er blevet misbrugt, og af artikel 16 i forordning (EF) nr. 659/1999, der (angående »*Misbrug af støtte*«) fastsætter: »*I tilfælde af misbrug af støtte kan Kommissionen indlede den formelle undersøgelsesprocedure efter artikel 4, stk. 4, jf. dog artikel 23. Artikel 6, 7, 9 og 10, artikel 11, stk. 1, og artikel 12-15 finder tilsvarende anvendelse.*«; På denne baggrund skal Kommissionen, hvis den ikke **[org. s. 5]** i overensstemmelse med forordningens artikel 23 indbringer sagen direkte for Domstolen, indlede den formelle undersøgelsesprocedure for at fastslå, om der foreligger misbrug af en beslutning fra Kommissionen, på baggrund af hvilken Kommissionen kan træffe en beslutning om tilbagebetaling i medfør af forordningens artikel 14, såfremt Kommissionen vurderer, at de tidligere fastsatte betingelser er blevet tilsidesat (i tilfælde af betingede beslutninger).

– Artikel 14 og 16 i forordning (EF) nr. 659/1999 samt artikel 9 ff. i forordning (EF) nr. 794/2004, som ændret ved forordning (EF) nr. 271/2008, er ugyldige som følge af tilsidesættelse af artikel 108, stk. 2, første punktum, TEUF, såfremt disse bestemmelser skal fortolkes således, at medlemsstaterne selvstændigt kan fastslå, at der foreligger eventuelt misbrug af en af Kommissionen tidligere godkendt statsstøtteforanstaltning, og anvende de respektive rentesatser selv i mangel af en beslutning (om tilbagebetaling) fra Europa-Kommissionen

5. - Regione Sardegna har givet møde og fremsat en formalitetsindsigelse, fordi søgsmålet er blevet anlagt for sent [pågældende anbringender] [udelades]. Vedrørende realiteten har sagsøgte nedlagt påstand om frifindelse.
6. - [Udelades] [sagsbehandling]
7. - [Udelades]
[Udelades] **[org. s. 6]** [udelades] [indsigelsen om, at søgsmålet er blevet anlagt for sent, forkastes]
8. - Hvad angår sagens realitet finder dommerkollegiet det nødvendigt at anmode Den Europæiske Unions Domstol om en præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde vedrørende fortolkningen af de nævnte bestemmelser i forordning (EF) nr. 659/1999 af 22. marts 1999 og forordning (EF) nr. 794/2004 af 21. april 2004, som ændret ved forordning (EF) nr. 271/2008 af 30. januar 2008, som anført nedenfor.
9. - Indledningsvis skal det bemærkes, at alle de af Telecom Italia S.p.A. fremsatte anbringender har nær indbyrdes sammenhæng og dermed er relevante, således at en tiltrædelse af blot et anbringende kan bevirke, at sagsøgeren skal gives medhold, og de anfægtede foranstaltninger skal annulleres.
10. - Relevante EU-retlige bestemmelser

Følgende EU-retlige bestemmelser har betydning for løsningen af den foreliggende tvist.

Først og fremmest artikel 108, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidligere artikel 88, stk. 2, EF), der bestemmer som følger: *»Finder Kommissionen – efter at have givet de interesserede parter en frist til at fremsætte deres bemærkninger – at en støtte, som ydes af en stat eller med statsmidler, ifølge artikel 107 ikke er forenelig med det indre marked, eller at denne støtte misbruges, træffer den afgørelse om, at den pågældende stat skal ophæve eller ændre støtteforanstaltningen inden for den tidsfrist, som Kommissionen fastsætter.«*

Endvidere en række bestemmelser i forordning (EF) nr. 659/1999 af 22. marts 1999 (»Rådets forordning om fastlæggelse af regler for anvendelsen af artikel 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde «):

– Artikel 1, stk. 1, litra g), definerer »misbrug af støtte« som *»støtte, som støttemodtageren har anvendt i strid med en beslutning vedtaget [org. s. 7] efter artikel 4, stk. 3, eller artikel 7, stk. 3 eller 4, i nærværende forordning«.*

– Artikel 7, stk. 4, bestemmer følgende: *»Kommissionen kan til en positiv beslutning knytte betingelser, hvorved støtte anses for at være forenelig med fællesmarkedet, og påbud, hvorved den kan overvåge, om beslutningen overholdes, i det følgende benævnt »betinget beslutning«.*

– Artikel 16 foreskriver som følger: *»I tilfælde af misbrug af støtte kan Kommissionen indlede den formelle undersøgelsesprocedure efter artikel 4, stk. 4, jf. dog artikel 23. Artikel 6, 7, 9 og 10, artikel 11, stk. 1, og artikel 12-15 finder tilsvarende anvendelse.«*

Afslutningsvis artikel 9, stk. 1 og 2, i Kommissionens forordning (EF) nr. 794/2004 af 21. april 2004 (om gennemførelse af Rådets forordning (EF) nr. 659/1999 af 22.3.1999), som ændret ved Kommissionens forordning (EF) nr. 271/2008 af 30. januar 2008, der bestemmer følgende:

– *»1. Medmindre andet er fastlagt i en specifik beslutning, er den rentesats, der skal anvendes i forbindelse med tilbagebetaling af statsstøtte, som er ydet i strid med traktatens artikel 88, stk. 3, [nu artikel 108, stk. 3] en årlig procentsats, som Kommissionen fastsætter forud for hvert kalenderår.«*

– *»2. Rentesatsen beregnes ved at forhøje den 1-årige pengemarkedsrente med 100 basispoint. Hvis denne sats ikke foreligger, anvendes 3-måneders pengemarkedsrenten, eller i fravær af denne afkastet på statsobligationer.«*

11. - Nationale forskrifter

Inden for rammerne af national ret findes de relevante bestemmelser i codice civile (den italienske borgerlige lovbog), og navnlig artikel 1282, stk. 1 (der

bestemmer som følger: »Opgjorte og forfaldne tilgodehavender forrentes, medmindre andet er fastsat i loven eller grundlaget.«), og artikel 1284 (som foreskriver som følger: **[org. s. 8]** »Den lovbestemte rentesats fastsættes til 0,8% p.a. På foranledning af finansministeren og på grundlag af et dekret offentliggjort i *Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana* før den 15. december i det år, der går forud for anvendelsen af rentesatsen, er det muligt årligt at ændre denne under hensyn til det gennemsnitlige årlige bruttoudbytte af statsobligationer med en løbetid på mindre end 12 måneder og henset til den i årets løb registrerede inflationssats. Hvis der ikke er fastsat en ny rentesats inden den 15. december, forbliver denne uændret i det følgende år.«).

12. - Konklusioner

Anmodningen om præjudiciel afgørelse er begrundet i tvivl om fortolkningen af først og fremmest artikel 16 i forordning nr. 659/1999.

Ved beslutning nr. 222/06 af 22. november 2006 fandt Europa-Kommissionen nemlig, at den omhandlede støtte var forenelig med traktaten på den betingelse, at det medfinansierede projekt efter gennemførelsen ikke ville bevirke en højere fortjeneste end den oprindeligt forventede. I modsat fald skulle »Telecom Italia tilbagebetale en proportionel andel af støtten« [beslutningens punkt 5.2.3., litra g)].

Eftersom forordningens artikel 16 bestemmer, at Kommissionen i tilfælde af misbrug af støtte på baggrund af en betinget beslutning (enten) kan indbringe sagen for Domstolen eller indlede den formelle undersøgelsesprocedure (som eventuelt udmunder i en beslutning om tilbagebetaling), synes denne artikel i øvrigt at udelukke, at den enkelte medlemsstat selvstændigt kan fastslå, at der foreligger misbrug af statsstøtte. Denne fortolkning understøttes tilsyneladende af artikel 108, stk. 2, TEUF, hvorefter Kommissionen har enekompetence til at ophæve eller ændre uforenelige eller ulovlige støtteforanstaltninger.

Under alle omstændigheder fastsætter ovennævnte artikel 9, stk. 1 og 2, i forordning (EF) nr. 794/2004 »den rentesats, der skal anvendes i forbindelse med tilbagebetaling af statsstøtte, som er ydet i strid med traktatens artikel 108, stk. 3«, TEUF, men regulerer ikke tilfælde, hvor en beslutning om tilbagebetaling træffes som en konsekvens af, **[org. s. 9]** at en betingelse fastsat i forbindelse med gennemførelse af en statsstøtteforanstaltning, der er godkendt ved en betinget beslutning, er opfyldt. Eftersom de to situationer om tilbagebetaling af støtte objektivt set er forskellige, er retten af den opfattelse, og i denne forbindelse enig i sagsøgerens anbringende, at den i henhold til medlemsstatens nationale lovgivning bestemte rentesats også kan anvendes i det sidstnævnte tilfælde.

13. - Formulering af de præjudicielle spørgsmål

På denne baggrund formulerer T.A.R. per la Sardegna følgende spørgsmål:

»Skal artikel 16 i forordning (EF) nr. 659/1999 af 22. marts 1999 (»Rådets forordning om fastlæggelse af regler for anvendelsen af artikel 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde«), der finder anvendelse ratione temporis, hvorefter »[Kommissionen] [i] tilfælde af misbrug af støtte kan [...] indlede den formelle undersøgelsesprocedure efter artikel 4, stk. 4, jf. dog artikel 23« [og hvorefter] »[a]rtikel 6, 7, 9 og 10, artikel 11, stk. 1, og artikel 12-15 finder tilsvarende anvendelse«, fortolkes således, at en forudgående beslutning om tilbagebetaling fra Europa-Kommissionen også er påkrævet i tilfælde af misbrug af støtte (uden at det berører Kommissionens beføjelse i henhold til artikel 23 i forordning (EF) nr. 659/1999 til direkte at indbringe sagen for Den Europæiske Unions Domstol)?

– Såfremt det foregående spørgsmål besvares benægtende, skal artikel 16 i forordning (EF) nr. 659/1999 af 22. marts 1999 da erklæres retsstridig som følge af tilsidesættelse af artikel 108, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidligere artikel 88, stk. 2, EF)?

– Skal artikel 9, stk. 1 og 2, i Kommissionens forordning (EF) nr. 794/2004 af 21. april 2004 (om gennemførelse af Rådets forordning (EF) nr. 659/1999 af 22.3.1999), som ændret ved Kommissionens forordning (EF) nr. 271/2008 af 30. januar 2008, fortolkes således, at den deri fastsatte rentesats ved tilbagebetaling af uforenelig og ulovlig statsstøtte også finder anvendelse ved **[org. s. 10]** tilbagebetaling af statsstøtte, som er godkendt ved en betinget beslutning, og som er blevet misbrugt, såfremt den fastsatte betingelse er opfyldt?«

Af disse grunde

bestemmer Tribunale Amministrativo Regionale per la Sardegna, Første Afdeling, således:

1) Den Europæiske Unions Domstol forelægges de i begrundelsen angivne præjudicielle spørgsmål i henhold til artikel 267 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

2) Sagen udsættes på den præjudicielle afgørelse.

[Udelades] [sagsbehandling]

[Udelades] Cagliari [udelades] den 9. januar 2019 [udelades]

[Org. s. 11]

[Udelades]